

БОРИС ТРАЯНОВ и МОМЧИЛ БОЖКОВ звукорежисьорите на ИМАЛО ЕДНА ВОЙНА

■ Мариана Вълканова

Мариана Вълканова: Много исках да се срещнем, за да си говорим за звука на филма на Анри Кулев „Имало една война“. Това е най-новият игрален филм на Анри по сценарий на Влади Киров. Влади пишеше предимно текстове за документално кино. Дори когато бе изкушен от идея за игрален сценарий, интересът му се разпалваше от позабравени, не съвсем изяснени събития и обстоятелства. Влади Киров бе привлечен от неосветени тайни, теми, сюжети. Търсеше ги в сложния исторически път на българите. Вдъхновяваше се от личности, отдадени неотклонно на трудна и благородна кауза. Да се работи по този филм ми се стори особено интересна задача, защото Влади и Анри са придали на историята атмосфера на притча, на легенда. Не знам дали споделяте моето усещане. Освен това имахте ли някакъв основен звук като канава, като грунд в звуковата партитура на този необичаен филм?

Момчил Божков: Такава концепция нямаше. Знаеш какво е да снимаш епоха в съвременни условия. Основната локация беше в село Кривина. Изчаквахме самолетите и снимахме в паузите между излитане и кацане.

М.В. Като на война.

М.Б. Бяхме от един отбор. Може би това беше мотивиращото обстоятелство всички да работим съсредоточено, продуктивно. Имаме един единствен дубъл, поразен от самолетен шум.

М.В. То се усеща още в експозицията. Звуковата партитура е емоционална, богата и сурово нежна в началото на филма.

Борис Траянов: От локейшън саунда се започва, оттам се придава температурата на емоцията.

М.Б. Много ми се искаше да има записани много атмосфери, обаче всичко беше непредсказуемо.

М.В. Вие сте го изградили после. Звуковият разказ придава аромата на притча. Уплътнява стилизираните образи. В нашето скромно филмопроизводство не се случва двама звукови дизайнери – звукорежисьори, да работят едновременно по звука на филм. Как си разпределихте функциите?

Б.Т. Филмът е доста сложен. Епоха плюс бюджетни рестрикции, които те принуждават да приключиш прибързано. Но не съм човекът, който трябва да разсъждава по това.

М.В. Но всяка продукция зависи от това.

Б.Т. След бързото темпо по време на снимки, на постпродукция се компенсира това, което не се е получило на снимките. В този филм обаче преозвучаване се наложи единственото след смяна на текст в диалога на някои персонажи.

М.В. Винаги има корекции, но при вас е по-сложно, защото има епоха. Диалогът ви звучи меко. Кои бяха актьорите, които създаваха проблеми – нашите или чуждоезичните. На мен от българските ми е любим Цветан Алексиев.

М.Б. Българинът не обича много да изговаря текста. С чуждоезичните актьори беше приятно и професионално. Обичаме да се създаде атмосфера, в която актьорът да изиграе добре кадъра, а ние да го запишем спокойно и обмислено. Актьорът е с едно настроение на терен, с друго в студиото. В студиото се губи непосредствеността.

Б.Т. Преди две години един много умен човек от APPLE ме запита: Е, каква е разликата в твоята професия, между теб и останалите ти колеги? Изненада ме и се замислих. Да, много хора могат по някакъв начин да запишат звук на филм. Но когато си на терен, трябва да усетиш кога актьорът един единствен път ще даде нещо, което е неповторимо. То трябва да остане във филма. Ще го дообработиш, но да присъства. Генералната идея за мен е посоката, която те води в изграждане на партитурата.

М.Б. Трябва да можеш да дадеш повече, отколкото се опитват другите. Защото да разказваш със звук, да боравиш със звукови метафори, да измисляш звукосъчетания, да напластяваш, да нажежаваш разказа можеш само ако си натрупал знания, опит, развил си естетическите си критерии и продължаваш да си чувствителен, не се уморяваш и всеки ден започваш отначало. Предстои ти нов филм. Тръгваш с една идея. Следваш я. Тя се променя, акцентите стават други. Случва се да стигнеш отново до старата идея, но по нов дълъг и по-богат път. Зрителят получава много по-различна, обогатена версия. В процеса на работата акцентите се разместват. Е, важно е хората, с които работиш, да имат същото увличащо желание. Ние с Борко се намерихме по две причини. И двамата обичаме техниката за запис и софтуерите за обработка на звука да са на най-съвременно ниво и в безупречно състояние. Имали сме спорове.

Случва се той нещо да не хареса от това, което аз правя. Защиствам се бурно, но оставам сам, минава малко време и усещам, че има какво да се добави, да се промени.

М.В. Да, Борето има дарба да усеща генералната идея и кой детайл в звука е важен и какво от направеното вече не работи. Колко време ви отне обработката на диалога?

Б.Т. Нямахме много разтакаване. Една постпродукция в България отива към два месеца. Момчил записа диалога с бум оператора Кирил Калоянов.

М.Б. Много кадърен и спокоен е Кирил. Едната локация, както казах, беше Кривина, а другата – на три метра от пътя Самоков – София. Аз почистих диалога – самолети, коли. Борето подбра и изтегли атмосферите. Смесвахме две седмици и още две за финален микс и дублаж. Но финалният микс се получава, звучи добре, ако е работен в хубаво, голямо, акустически обезпечено студио. Записахме доста масовки. Много ми хареса как се получи епизодът с войниците на саловете по реката. На Боре му хрумна войниците не да си говорят, а да пеят.

Б.Т. Стана малко случайно. Отивах в монтажа. Пътят ми минаваше покрай музикалното студио. А там записваше хор партитура за филма на Людмил Стайков „Аспарух“ – новата версия. Влязох и помолих звукорежисьора да ми разреши да запиша пет минути с хора – експеримент. Предложих на певците да запеят без думи мотив от възрожденска песен – небрежно, само да се долавя. Много им допадна и веднага реагираха.

М.Б. Само трябва да ги мотивираш. Ако имаш интересно хрумване и срещнеш навити хора, винаги се получава.

Б.Т. Анри се изненада от това неочаквано решение. Той си представяше в епизода на реката да звучат само веслата на саловете. Накрая го убедихме. Може да е за добро. Ето, на теб е харесало.

М.В. Да, изненада ме. Нали си чувал, в постмодернизма има течение „Музика на случая“. Идеята е, че Небето помага на талантливите.

М.Б. Ако ти дойде идея в главата, отсяваш рационалното в нея. Правиш всичко възможно, но невинаги излиза нещо. Странно е – в предишен филм си открил нещо за себе си, с което

се гордееш, но в настоящия не върши работа. Обаче откакто работим двамата, Борко понякога спонтанно ражда нещо. И му се ще да го проверим веднага. В момента, в който го подхващаме, то си намира мястото, все едно че някой го е поставил там.

М.В. Звукът присъства в тъканта на филма с основната задача да създаде климат, автентичност, релеф, втори план, добавя ритъм, тяга в развитието на филмовото действие.

Б.Т. Ако не обръщаш внимание на картина, звук, актьорска игра, значи всички сме си свършили работата.

М.В. Но този филм е с по-особен и сложен колорит. Неслучайно Влади и Анри са избрали притчата, легендата, за да пресъздадат тежки моменти от Сръбско-българската война през 1885 година. Притчата е благодарна форма за присъствие на поетични образи. Притчата разказва важни истории, но извлича метафори и поуки.

Б.Т. Да, героинята на Луиза е първият пример. Тя всъщност има нежността на Мадона. И затова опитвахме да изразим и със звуци нейното присъствие и характера на движение, ходене – да се усети метафората на обичта, загубата, нежността и самотата – Мадона, която се движи в историята. Че е притча, притча е. Всичко е стилизирано. Но за това трябва да си говорим с Анри. А той се разболя и не се присъедини към нас. Аз съм работил много с него и съм разбрал, че Анри като художник, аниматор, философ има такъв сложен поетичен поглед към изкуството. Много е внимателен в изразните средства, стилистиката, естетиката. Не жали усилия и да избере класни актьори, художници, въобще да разполага с талантлив и всеотдаен екип.

М.В. Струва ми се, че този сложен подход е свързал Анри и Влади.

М.Б. Ако знаеш колко и каква масовка е вплетена във филма. Работата по тези епизоди беше изключително удоволствие. Масовката не изглежда евтино, бутафорно. По време на целия работен процес излизаха различни и неочаквани проблеми. Но Анри се справяше с много енергия и мъдрост. Не беше лесно.

М.В. Много бяха изразителни и ненаатрапчиви тези есенно-зимни атмосфери, приближаване-

то до военните действия е изградено мащабно и автентично. Когато гледам филм, по качеството на звучността на диалога и фоли ефектите оценявам работата на звукорежисьора. А в този филм сте имали много възможност за фоли ефекти.

Б.Т. Например как звучи един меч. Зависи много от елемента, колко ще се задълбочиш, колко време ще търсиш верния детайл.

М.Б. Едни и същи стъпки могат да изразят страх, гняв, съблазняване, грубост, раздразнение, любов.

Б.Т. Има двама фоли артисти в България. Ние ги напътстваме. Работи се на две места – в Доли медиа студио и в друго – частна инвестиция на Цветан Кадийски. Тези два екипа работят фоли ефекти за цял свят. Има български звукорежисьори в сферата на кинопроизводството, ангажирани в американски и европейски продукции не само в областта на подвижния звукозапис. Много млади хора се научиха да работят. В нашата професия, ако човек иска да се развива, трябва да общува с целия свят и... да има работа.

М.В. Говорихме за звуковата драматургия на фонограмата на филма, но не споменахме музиката като основен драматургичен изразен елемент. Композитор е Любомир Денев. Интонационно музиката подчертава българския характер на притчата.

Б.Т. Музиката е важна за метафизиката, емоцията и ритъма на филма. Композиторът създава творба, реализира идеите на режисьора. Тази творба се опитваш да вплетеш в самия филм. Авторът на филмова музика умее да слуша и мисли многопластово. На мен ми липсва съвместна, паралелна работа по време на пост-продукцията с композиторите.